
RECENZII

Galaction VEREBCEANU. *Sandipa.*
Un vechi manuscris românesc.
Studiu filologic, studiu lingvistic, faximile și text.
Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2023. 323 p.

Vasile BAHNARU

Doctor habilitat în filologie, profesor universitar
E-mail: vasile.bahnaru@sti.usm.md
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2132-1183>
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM (Chișinău)

Am ferma convingere că renumitul lingvist basarabean nu a excelat niciodată în lingvistică prin cantitatea studiilor elaborate, ci prin profunzimea și complexitatea analizei. O probă concludentă suplimentară a acestei afirmații elogioase o constituie și recenta apariție editorială a dlui Galaction Verebceanu. Este vorba de cercetarea *Sandipa. Un vechi manuscris românesc. Studiu filologic, studiu lingvistic, faximile și text* (Chișinău, 2023, 323 p.), recomandată pentru tipar de către Consiliul științific al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, din subordinea Universității de Stat din Republica Moldova, și aprobată de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale a Ministerului Culturii din Republica Moldova. E memorabil și faptul că autorul a consacrat acest valoros studiu părinților săi – Tatiana și Sava. În fine, ținem să menționăm că studiul dlui Galaction Verebceanu debutează cu o „Prefață” semnată de academicianul Academiei Române Gheorghe Chivu, renumit istoric contemporan al limbii române, care evidențiază calitățile și caracteristicile speciale ale studiului în cauză.

Mai întâi, este necesar să informăm specialiștii că este vorba despre o variantă a manuscrisului respectiv cu numărul de inventar 824 (numărul actual: 66) din fondul Grigorovici al bibliotecii de pe lângă Muzeului Imperial din Moscova

(în prezent: Biblioteca Rusă de Stat din Moscova), având titlul *Sandipa, adică poveste lui Chir-împărat*. O primă notă distinctivă ar fi efortul justificat al autorului acestui studiu de a distinge caracteristicile distinctive ale acestui roman popular în raport cu manuscrisele cunoscute și analizate anterior de către filologii români.

În Capitolul *Studiu filologic*, autorul prezintă succint: subiectul textului *Sandipa* (locul acțiunii – curtea lui Chir, unde se produc toate evenimentele din roman), descrierea manuscrisului (dimensiunile, numărul de file, coperta, cotorul, calitatea hârtiei și a textului în general etc.), datarea manuscrisului (traducere realizată de „Ioan Crăciun, din ținutul Dorohoi ot Ștefănești, la velleat 1798, maiu 1), opinii asupra manuscrisului (evidențindu-se opinia lui Gheorghe Dodiță, care consideră manuscrisul ca fiind o variantă a manuscrisului din Brașov), localizarea manuscrisului (materialul fonetic și lexical confirmă apartenența manuscrisului la graiul moldovenesc de nord, având unele elemente din graiurile de sud, specifice celui muntenesc), caracteristicile fonetice (specificul ortografierii vocalelor, semivocalelor și consoanelor), morfologice (declinarea numelor, articolul, unele forme pronominale, pronumele, forme temporale verbale, adverbe etc.), lexicale (în special moldovenisme de tip nordic, muntenisme).

Foarte bine documentat în materie, Galaction Verebceanu reușește să identifice filiația existentă între manuscrisul *Sandipa*, examinat în studiul său, și celelalte versiuni ale acestui manuscris, cunoscute în spațiul românesc, în special cele 10 manuscrise păstrate în fondurile Bibliotecii Academiei Române. Tot din punctul de vedere al filiației, manuscrisele existente sunt examinate detaliat și sub aspectul coincidențelor și diferențelor elementelor de limbă utilizate în manuscrisele respective.

Importanța și valoarea științifică deosebită a acestui studiu rezultă, în special, din capitolul *Studiu lingvistic*, în care sunt cercetate, cu o acribie demnă de invidiat, toate problemele filologice pe care le suscită examinarea manuscrisului. Mai întâi, autorul acestei cercetări insistă asupra grafiei manuscrisului, realizând, în primul rând, inventarul literelor chirilice, inclusiv variantele acestora, după care urmează examinarea grupurilor de slove, suprascierea acestora și lista erorilor atestate.

În continuare, autorul examinează minuțios specificul fonetic al manuscrisului: sistemul vocalic (*a, ă, e, i, î, o, u*), vocalele în hiat (*i-a*), diftongii și triftongii (*ea, ia, ie, ii, iu, ieu*), sistemul consonantic (labialele, dentalele, palatalele și prepalatalele, laringalele, grupul consonantic *mp*). Urmează subcapitolul *Morfologia*, în care sunt supuse analizei părțile de vorbire (substantivul, articolul, adjectivul, numeralul, pronumele, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția).

Este suficient de documentat și subcapitolul *Sintaxa*, în care sunt studiate sintaxa propoziției (subiectul, predicatul, atributul – adjectival, substantival și pronominal), complementul (necircumstanțial, direct, indirect, de agent, de loc, de timp, de mod, de cauză, de scop, instrumental, sociativ, opozițional, cumulativ și de excepție), un loc aparte fiind rezervat analizei sintaxei frazei (coordonarea, subordonarea (necircumstanțială, circumstanțială de timp, de mod, de cauză, de scop, consecutivă, condițională, concesivă, instrumentală și de excepție)). Se impune prin profunzimea analizei și subcapitolul *Lexicul*, în care vocabularul manuscrisului este analizat prin prisma dihotomiilor literar – învechit, literar – popular, literar – regional. Se insistă, de asemenea, și asupra variantelor lexicale atestate în manuscris. Se impune, în mod special, examinarea sinonimiei lexicale din manuscrisul studiat al *Sandipei*. Evident, în raport cu situația limbii literare din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, lexicul limbii literare din prezent diferă mult, încât constatăm unități lexicale conservate în limba modernă și cuvinte care au dispărut, fiind calificate drept învechite, iar altele – regionale sau populare. Acest capitol se încheie cu subcapitolul *Formarea cuvintelor*, în care sunt prezentate toate modalitățile de formare a noilor unități lexicale (derivarea sufixală și prefixală, compunerea și conversiunea).

Textul propriu-zis al manuscrisului este precedat de o *Notă asupra ediției*, în care autorul studiului menționează că este vorba despre prima ediție integrală a acestei variante a romanului popular *Sandipa* și prezintă succint principiile care au stat la baza transcrierii manuscrisului, realizat cu slove chirilice, în text cu litere românești, toate explicațiile și notele explicative de subsol având misiunea să clarifice abaterile și fenomenele de limbă atestate de la normele limbii literare din prezent.

Dacă vom compara edițiile altor manuscrise existente ale romanului popular *Sandipa* cu ediția realizată de dl Galaction Verebceanu, vom constata că ediția de față respectă, din punctul de vedere al structurii, modelul edițiilor academice realizate ale acestui roman popular și se impune, în special, prin acribia cercetării și analizei limbajului manuscrisului, textul manuscrisului fiind precedat, așa cum am menționat anterior, de două studii de amploare și de minuțiozitate analitică – unul filologic și altul lingvistic.

Indiscutabil, editarea acestui manuscris puțin cunoscut al *Sandipei* oferă specialiștilor în limba și literatura română veche o sursă suplimentară de studiere a acestora și o amplă și competentă analiză a limbii române din secolul al XVIII-lea.

Examinând cu atenție studiul dlui Galaction Verebceanu, nu am constatat concluzii, interpretări sau afirmații care ar veni în contradicție cu lingvistica modernă,

ci dimpotrivă, autorul manifestă, de fiecare dată, o cunoaștere profundă a problemelor teoretice și de interpretare din filologia modernă, inclusiv din lingvistica modernă. Singura obiecție pe care am putea s-o formulăm, ar fi necesitatea evidențierii, mai directe și mai frecvente, a fenomenelor de limbă (fonetice, lexicale, gramaticale etc.) care sunt în concordanță cu limba română modernă și cele care fie sunt abateri accidentale de la normă, fie sunt învechite, populare sau regionale.

Așadar, studiul doctorului în filologie Galaction Verebceanu, consacrat cercetării aprofundate a unei variante păstrate în arhivele rusești a manuscrisului *Sandipa*, se caracterizează prin obiectivitatea, profunzimea și multilateralitatea analizei faptelor de limbă, constituind o valoare științifică incontestabilă pentru istoria constituirii limbii literare românești.

În fine, nu ne rămâne decât să-i urăm dlui Galaction Verebceanu noi succese în studiul istoriei limbii române, iar eventualilor lectori ai acestui valoros studiu le urăm să continue studiarea aprofundată a limbii noastre strămoșești.

Notă: Recenzia a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”.